

представлений у межах філософських, релігієзнавчих, богословських джерел. І майже відсутні або поодинокі презентовані його визначення у значущій більшості літератури світських гуманітарних дисциплін (психологічних, педагогічних, соціологічних, культурологічних, літературознавчих).

Сконцентруємо увагу на окресленому ареалі дефініцій есхатології з поступовим зсувом до аналізу смислових зон їх концентрації. Змістовно гуманітарні дисципліни не поширюють суті означеного явища і є вузько інформативними.

Резюме. Саме тому наша увага розповсюджується на всіх етапах дослідження на подолання означених вище дослідницьких прогалин (як зазначалось, відсутності всебічного комплексного осмислення поняття «есхатологія»), які породжують необхідність виявлення витоків становлення та еволюції концепту «есхатологія», а також етапів його словоформування, релігійних гілок його розповсюдження. Перший методологічний підхід дає можливість виявити та відстежити модули існування останнього у вигляді переосмислення герменевтичного кола значущих концептів. Другий – розкрити смислові прошарки терміна, що склалися протягом епох в різних системах західного світобачення. Під таким кутом зору у центр нашої уваги потрапляє множинна система релігійних поглядів людства (західної парадигми культури), їх есхатологічні моделі. Світоглядну карту останніх вибудовують, насамперед, світські системи (філософські, наукові) та релігійні уявлення, віровчення різних епох та традицій. Означене спонукає наше поступове звернення до реконструкції різноманітних світоглядних картин світу (продовження слідує).

Список використаних джерел

1. Академічне релігієзнавство / [за наук. ред. А. Н. Колодного]. – К.: Світ Знань, 2000. – 862 с.
2. Гуревич А. Я. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства / А. Я. Гуревич. – М.: Искусство, 1990. – 396 с.
3. Константы мировой культуры. Алфавиты и алфавитные тексты в периоды двоеверия / [Ю. С. Степанов, С. Г. Проскурин]. – М.: Наука, 1993. – 158 с.
4. Психологический энциклопедический словарь / [М. И. Еникеев]. – М.: ТК Велби, Проспект, 2006. – 560 с.
5. Словарь редких и забытых слов / [В. П. Сомов]. – М.: АСТ: Астрель, 2006. – 605 с.
6. Сучасний словник іншомовних слів / [уклали О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк]. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
7. Социологический энциклопедический словарь [ред. академика РАН Г. В. Осипова]. – М.: Издательская группа ИНФРА НОРМА, 1998. – 488 с.
8. Толковый словарь обществоведческих терминов / [сост. Н. Е. Яценко]. – СПб.: Лань, 1999. – 528 с.

References

1. Akademichne relihiyevnavstvo / [za nauk. red. A. N. Kolodnoho]. – K.: Svit Znan', 2000. – 862 s.
2. Gurevich A. Ya. Srednevekovyy mir: kul'tura bezmolstvuyushchego bol'shinstva / A. Ya. Gurevich. – M.: Iskustvo, 1990. – 396 s.
3. Konstanty mirovoy kul'tury. Alfavitnyye teksty v periody dvoeveriya / [Yu. S. Stepanov, S. G. Proskurin]. – M.: Nauka, 1993. – 158 s.
4. Psikhologicheskii entsiklopedicheskii slovar' / [M. I. Yenikeev]. – M.: TK Velbi, Prospekt, 2006. – 560 s.
5. Slovar' redkikh i zabytykh slov / [V. P. Somov]. – M.: AST: Astrel', 2006. – 605 s.

6. Suchasniy slovník inshomovnikh sliv / [uklali O. I. Skopenko, T. V. Tsimbalyuk]. – K.: Dovira, 2006. – 789 s.

7. Sotsiologicheskii entsiklopedicheskii slovar' [red. akademiya RAN G. V. Osipova]. – M.: Izdatel'skaya gruppa INFRA NORMA, 1998. – 488 s.

8. Tolkovyy slovar' obshchestvovedcheskikh terminov / [sost. N. Ye. Yatsenko]. – SPb.: Lan', 1999. – 528 s.

Bredun I. V., PhD, associate professor, Kharkiv National University of Construction and Architecture (Ukraine, Kharkiv), polk@i.ua

Eschatology: outline on the problem of «beginning»

The article analyzes the semantic field of the term «eschatology». The study of the problem of its interpretation and understanding in religious and secular literature is being carried out. The author turns to the circle of existing definitions of the word «eschatology», identifies existing approaches in revealing the theme of the work, substantiates the research strategy in its comprehension, concludes that throughout its history, religious and secular consciousness has accumulated a considerable intellectual baggage of knowledge that allows us to discover the deep essence of the topic, its relevance, meaning, worldview functions and prospects.

Keywords: eschatology, concept, individual, world outlook, history, methodology, meanings.

* * *

УДК 172.1

Тімченко О. П.,

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії і культури,
Львівський торговельно-економічний університет
(Україна, Львів), philosophy@lute.lviv.ua

Вімерт І. І.,

викладач, Мукачівський кооперативний
торговельно-економічний коледж
(Україна, Мукачево), philosophy@lute.lviv.ua

Яким О. М.,

викладач, Мукачівський кооперативний
торговельно-економічний коледж
(Україна, Мукачево), philosophy@lute.lviv.ua

ФЕНОМЕН СУБ'ЄКТА СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ

Обґрунтовано необхідність опису суб'єкта соціальної дії пов'язаного із виявленими недоліками поширених серед сучасних філософів діяльнісного підходу. Даний підхід демонструє можливість підміни об'єкта дослідження. Тобто соціальна діяльність розглядається не як дія, а як соціальна подія, що реструється, класифікується, статистично визначається. Дія наповню чи індивіда як масовий діючої людини змістовно тотожна тому, що може визначатися констатацією «людина діюча», але «не думаюча». Таке розуміння соціальної дії не визначає зміст, адекватний філософському способу мислення. Тим самим виявляється методологічна проблема, оскільки у випадку відсутності в основах соціальної дії думки, самоцінності духовної дійсності, соціальним філософам доводиться констатувати відсутність методу філософії.

Ключові слова: суб'єкт, об'єкт, соціальна дія, соціальна подія, креативно-діючий суб'єкт.

Актуальність теми дослідження визначається нагальними потребами розвитку українського соціуму, подоланням протиріч між самодіяльністю суспільства та діяльністю влади, тіньовими суб'єктами, які мають вузькі індивідуальні інтереси та інтересами широкого загалу.

У сучасному українському суспільстві спостерігається когнітивно-мотиваційна апатія від постійної переорієнтації в інформаційному просторі, відчуття втомленості від життя, неможливість щось змінити, покращити в соціальному житті, тобто тенденція на

всеохоплюючий песимістичний фаталізм. У зв'язку з цим перед соціальною філософією постає необхідність дослідження нового суб'єкта соціальної дії, який би зміг усвідомити як наявні протиріччя загальнопланетарного масштабу так і нагальні потреби українського суспільства.

Метою цього дослідження є аналіз трансформації в історії філософії місця і ролі соціального суб'єкта (значно вужчого за обсягом поняття, обмеженого рамками соціальної сфери) та сучасні проблеми осмислення необхідності в його активізації, дієвості та впливовості на соціальну дійсність.

За останні десятиліття в Україні значно зросла кількість філософських праць, у яких пов'язуються особистісний та соціальний виміри суб'єкта соціальної діяльності. Це, насамперед, праці В. Андрющенка, М. Бойченка, Н. Бусової, М. Бузького, А. Єрмоленка, О. Йосипенка, С. Кримського, А. Лоя, В. Менжуліна, О. Панафідіної, М. Поповича, В. Табачковського, В. Шпака, В. Якубіної та інших. У зазначеному контексті усвідомлюється необхідність розробки ціннісно-нормативного горизонту моделі суб'єкта, що є можливим через його розгляд. Тут продуктивним стає звернення до концепцій вирішення проблеми інтерсуб'єктивності (Ю. Габермас та П. Рікер), яка не могла бути розв'язаною у класичній моделі суб'єкта. Внаслідок усвідомлення такого завдання проблема людського буття виявляється як поліструктурна. Витоки глобальних проблем сучасності пов'язуються з метафізикою новочасної європейської філософії та статусу суб'єкта, що був сформований в її межах.

У сучасній соціальній філософії феномен соціального суб'єкта, як правило, розглядається в практично-прикладному аспекті: в управлінській діяльності, теоріях громадського самоуправління, індивідуально-екзистенційному відношенні до соціальної діяльності.

Дослідження суб'єкта змінюється залежно від часу та типів світоглядних парадигм, в межах яких вони обґрунтовувались. Кожен з цих періодів в історії європейської цивілізації виявляв нові складові у формуванні соціального суб'єкта. «Етапні кроки на цьому шляху: відкриття сфери духовного та найперше означення її внутрішньої структури (ще в античні часи); пробудження інтересу до глибини індивідуальної людської душі та розкриття найпотаємніших її закутків із переходом до доби християнства; розгортання багатобарвної палітри людського існування зусиллями культурних діячів Відродження; становлення та ствердження самосвідомого суб'єкта суспільної життєдіяльності й культури в Нові часи» [4, с. 125].

Спроба опису людини за допомогою запровадження абстрактно-теоретичної конструкції суб'єкта пов'язувалась із виявленням стійких культурно-антропологічних і особистісних якостей людини, схоплених у їх суспільно-історичній та культурній мінливості. Тут виявляється зв'язок гуманізму та метафізики. Проблема людського буття виявляється як поліструктурна та багаторівнева. Тому буття для людини може бути даним не тільки через рефлексію сущого як просто предметності, а, передусім, через розкриття істинно людського буття як у його основоположеннях, так і в його здійсненні. Осмислення буття як специфічно людського способу самореалізації – це сфера граничного

пізнання, осягнення визначальних надчуттєвих принципів і витоків буття, що в європейській традиції визначається як метафізика.

У межах картезіанства було обґрунтовано провідний для всієї класичної філософії XVII–XIX ст. образ суб'єкта, як індивіда, що орієнтується й реалізується у світі тільки завдяки власній самосвідомості, утвердженій на основі ідей гуманізму та автономній індивідуальній людській свідомості. Незалежно від того, були це різновиди класичного раціоналізму чи сенсуалізму, усіх їх об'єднували потяг до образу саме чистої і універсальної свідомості, орієнтація на загальнозначущий, здатний до відтворення, раціонально контрольований досвід.

Іншим аспектом картезіанської моделі суб'єкта була віра та установка на максимально прозорий, в найтонших деталях сциєнтистськи вивірених і облаштований світ, галілейська природа, де речі існують відокремлено і незалежно від людини, де природа розуміється деперсоналізовано. Таке світорозуміння та світовідчуття ґрунтувалося на необмеженому особистісному активізмові, який вважався атрибутом людини буржуазного суспільства. Невід'ємним елементом такого світорозуміння була віра не лише в можливість досягнення суспільної гармонії і рівноваги в теперішньому, а й у перспективі. Цей тип світосприйняття характеризувався вірою в нескінченний поступ, Спонукальними мотивами діяльності суб'єкта (в пізнанні і практичній діяльності) були: «невгамовна жага безкорисного пізнання природи у всій її вичерпній повноті; щира віра в те, що користувачі добутих ними знань будуть лише носії високих моральних якостей; переконання, що використання наукових знань «на благо» ніколи не приведе до глобальних негативних наслідків, якщо воно буде використовуватись високоморальним користувачем» [3, с. 142].

Передумови й автономії, і індивідуальності зберігають строго інтерсуб'єктивне значення в комунікативній дії: ті, хто вимовляє моральні судження й робить моральні дії, повинен розраховувати на згоду необмеженого комунікативного співтовариства; той, хто реалізує обрану зі свідомістю відповідальності історію життя, повинен розраховувати на визнання з боку цієї ідеальної аудиторії. Відповідно моя ідентичність, а саме моя концепція мене самого як автономно діючого й повністю індивідуалізованої істоти може бути стійкою лише в тому випадку, якщо я отримаю подібні підтвердження й визнання і як взагалі особистість, і як індивідуальна особистість.

Проте, високі ідеали Нового часу та доби Просвітництва (ідеал свободи, рівності, братерства, віри в науку й науково-технічний прогрес, у постійне вдосконалення власного соціокультурного середовища) в зіткненні з реаліями XX ст. були піддані критиці як шкідливі ідеологеми. З моделлю суб'єкта, згідно з якою людина може досліджувати та перетворювати світ, керуючись лише власними цілями та потребами, незважаючи ні на що інше (а це відповідно призвело до конфлікту особи і оточуючої її природної та соціальної реальності) пов'язувались страхітливі економічні кризи, перевиробництво та депресія, експлуатація країн третього світу, війни та екологічні катастрофи. Відповідно, під сумнів було поставлено метафізику як таку та існуючий в її межах образ суб'єкта.

Перші сумніви у доцільності та ефективності подальшої реалізації класичної метафізики були висловлені в працях Гегеля, Ніцше, Фрейда, К'єркегора. Детально критику метафізики було розроблено Гегелем, М. Гайдеггером. Проте, свого апофеозу та найакцентованішого виразу критика метафізики набула в руслі французького структуралізму та постструктуралізму. Зокрема, у філософії М. Фуко було здійснено найрадикальнішу критику поняття суб'єкта (так звана «децентралізація суб'єкта»).

Наприклад, у «Філософії духу» Гегеля здатність бути ідеєю, «яка знає саму себе» [1, с. 15] (тобто суб'єкт) «... породжуючи себе з логічної ідеї та зовнішньої свободи, маючи їх своєю передумовою, яку він сам створив» [1, с. 23] лише у формі суспільних відносин досягає мудрості. «... Раб перебуваючи у розпорядженні господаря ..., знімає внутрішню безпосередність свого бажання і в такому опредметненні та побоюванні перед господарем покладає початок мудрості...» [1, с. 245–246]. Через упровадження мудрості людини, як такої, що вибудовує себе в обмежуючих персональну хтивість соціальних зв'язках, постає розумний суб'єкт, який не протиставляє себе об'єкту, а досягає «тотожності суб'єктивності поняття з його об'єктивністю» [1, с. 250], має «Я», чистої форми, яке піднімається над об'єктом» [1, с. 250].

Узагальнюючи зміну, яку впроваджує філософія Гегеля в розуміння людини, застосовують терміни «активний», «діяльний» суб'єкт, що описується за допомогою моделі цілеспрямованої діяльності: предмет діяльності – засоби діяльності – мета діяльності. Тобто людина, що має план діяльності, здатна його реалізувати дією і отримує результат діяльності, відповідний передбаченому, визначається як розумний суб'єкт, здатний перетворювати «речі–в–собі» у «речі–для–себе».

В науці Нового часу панівним є класичний тип раціональності. Провідною настановою цього типу раціональності є настанова на досягнення об'єктивності та предметності наукового знання через вилучення з опису та пояснення всього, що стосується суб'єкта та процедур його пізнавальної діяльності. Основою цього типу раціональності було уявлення про пізнання як спостереження та експеримент і спостереження над об'єктами природи, які розкривають свою приховану сутність досліджуючому їх розуму. Сам пізнаючий розум розглядається як суверенний, віддалений від самих речей як сторонній спостерігач, існування якого не обумовлено нічим, крім властивостей та характеристик об'єктів, що вивчаються. Така модель пізнаючого суб'єкта була адекватною для пізнання простих систем та їх структурних характеристик. Проте вона не діяла щодо складних систем та таких, що розвиваються і саморегулюються.

Власне, сам історико–культурний процес у європейській традиції пов'язаний з метафізикою, їхня взаємодія виявляється внутрішньо нерозривною в аспекті антропологічного та соціокультурного процесу. Розвиток європейської цивілізації був, таким чином, пов'язаний з тим чи іншим способом розуміння людини у світі, способу людського буття. Відповідно, криза науково–технічної цивілізації у ХХ ст., виявивши дефіцит гуманності у своєму фундаменті, спричинила критику

метафізики та випрацьованого нею образу суб'єкта аж до їх заперечення в найрадикальніших варіантах. Зокрема, як зазначає В. Гьосле, між «метафізикою Нового часу та екологічною кризою існує міцний зв'язок. Історичне місце екологічної кризи – Новий час» [7, с. 7]. Таким чином витоки кризи пов'язували з метафізикою новочасної європейської філософії та статусом суб'єкта, що був сформований в її межах.

«Ідеалом при цьому виступає об'єктивно–істинне пізнання та знання, з якого цілком елімінується суб'єкт із його бажаннями, пристрастями, волею, ефектами. Відтак основними рисами метафізики Нового часу є зосередженість на питаннях гносеології, перетворення її на метафізику пізнання, а також на питаннях практичної філософії, етики, яка обґрунтовується насамперед у напрямку етики обов'язку» [4, с. 132].

Обмеженість у розумінні суб'єкта усвідомлював Гуссерль. Його концепція життєсвіту виступає як наперед дана основа будь–якого досвіду в природній настанові, як горизонт первинних засад знання і форм споглядання, що випливають з тілесного сприйняття, яке залежить від розташування особи у світі. Отже, до життєсвіту належать багато індивідів, в такому разі можливе інтерсуб'єктивне відношення між ними. Але тут виникає інша суперечність – парадоксальне відношення життєсвіту до значущої діяльності трансцендентального суб'єкта.

Суттєвий внесок у розуміння проблем становлення соціального суб'єкта зробив М. Фуко. Він використовує поняття «епістемі» як одного з «методологічних принципів», за допомогою якого доводиться загальна для структуралізму і постструктуралізму теза про «смерть людини». «При всій різноманітності цих дискурсів, обумовленої специфічними задачами кожної наукової дисципліни як особливої форми пізнання, у своїй сукупності вони утворюють більш–менш єдину систему знань – «епістему», що реалізується в мовній практиці сучасників як строго визначений мовний код і зібрання розпоряджень і заборон. У кожному суспільстві породження дискурсу одночасно контролюється, піддається добору, організовується й обмежується визначеним набором процедур. Ця мовна норма нібито несвідомо визначає мовне поведіння, а, отже, і мислення окремих індивідів» [2, с. 460]. Специфіка кожної з епістем є насамперед у розбіжності означаючого механізму, співвідношенні «слів» і «речей», і відповідно перипетій мови в культурі: мова як річ серед речей (Відродження), мова як прозорий засіб вираження думки (класичний раціоналізм), мова як самостійна система в сучасній епістемі. Останнє перетворення «мови» разом з «життям» і «працею» загрожує, як вважає Фуко, єдності людини [5, с. 210]. У сучасну епоху питання про людину як сутність неможливе. У цьому змісті ідеї «смерті людини» («людина вмирає – залишаються структури»), сприйнятої прихильниками Фуко як девіз структуралістського руху.

Отже, епістема виступає як конфігурація знання, що спричинена існуванням певних об'єктивних смислів. Сенси тут виступають тим механізмом, який обумовлює формування самого знання та його застосування до дійсності. Тобто, такий смисл визначає активне відношення до дійсності та поле можливостей

діяльнісного суб'єкта як такого. Діяльність суб'єкта в системі епістем Фуко є чітко визначена смислами, які обумовлюють конфігурацію епістем. Саме завдяки ньому відбувається «децентралізація суб'єкта».

Варто зазначити, що коли йдеться про децентралізацію чи зникнення суб'єкта пізнання, то йдеться не про те, що людина перестає пізнавати оточуючу її дійсність. Це тлумачиться як руйнування певної системи, в якій функціонує суб'єкт. Якщо система вибудувалась для маніпуляції результатом пізнання – істини.

Нова модель соціального суб'єкта базується на низці співставлень: між формами діяльності суб'єкта і різними об'єктивними змістами знання; індивідуально-екзистенційних відображень об'єкта з конкретизацією позицій суб'єкта щодо цього відображення; зміни точок зору суб'єкта з реальністю змін в самому об'єкті.

Необхідним постає вивести об'єкт з його звичних відношень з формами пізнання, а це пов'язано з осмисленням знарядь та засобів пізнавальної діяльності, з переглядом власної позиції та точки зору суб'єкта. Цю форму руху можна подати і по-іншому. Вона стимулюється недостатністю одностороннього огляду об'єкта і виявляє необхідність інтегрування різних досліджень об'єкта, різних його предметних та дисциплінарних покладань. Таким чином, тут з'являється необхідність комплексного та системного підходу при дослідженні складних об'єктів.

При зіткненні в пізнавальній ситуації зі складними об'єктами (зокрема, зі згаданими об'єктами, що еволюціонують) соціальний суб'єкт повинен динамічно пристосовуватися до швидкоплинних соціальних змін, враховувати всі можливі їх суперечності, передбачити майбутні ризики та небезпеки. Таким чином, суб'єкт змінюється в залежності від сутності об'єкта та динаміки його змін. Спостерігається детермінація змін об'єкта та суб'єкта. Суб'єкт в цьому аспекті є універсальною «полісуб'єктною» сутністю.

З кінця XIX та до середини XX ст. відбуваються революційні зміни в науковому знанні: у фізиці – становлення релятивістської та квантової теорії, в хімії – становлення квантової хімії, в біології – становлення генетики Виникають кібернетика та теорія систем. Це приводить до формування ідеалів та норм нової неklasичної раціональності, яка наголошує на розумінні відносної істини та допускає множинність істин. Обґрунтовується детермінація між онтологічними та гносеологічними проблемами.

Таким чином, в неklasичному типі раціональності усувається теза про існування єдиної пізнавальної позиції, яка дозволяє адекватне пізнання об'єкта. Саме пізнання об'єкта визначається його власною специфікою. Зміна моделі суб'єкта відбувається у зв'язку з актуальними проблемами тогочасної науки, які потребували свого вирішення адекватними засобами. Відповідно до цього суб'єкт розглядався вже не як відокремлений від досліджуваного ним світу, а як такий, що знаходиться в ньому. Результати досліджень визначаються не лише структурою досліджуваного об'єкта, а й способом цього дослідження, який залежить від історичного розвитку засобів та методів, доступних суб'єкту наукового пізнання.

Вважається, що в сучасну епоху відбуваються чергові революційні зміни в науковому знанні. На передній

план висуваються міждисциплінарні та проблемно орієнтовані форми дослідницької діяльності. Сучасна наука вивчає такі складні системні об'єкти, основними характеристиками яких є відкритість та саморозвиток. У таких об'єктах присутня ієрархія рівнів організації елементів, здатність породжувати в процесі свого розвитку нові рівні. Кожний наступний рівень здійснює вплив на попередній, що задає нову цілісність системи. З появою нових рівнів структура системи ускладнюється, формуються нові підсистеми.

Поява нових рівнів системи пов'язана з її проходженням через стан нестабільності (точки біфуркації), де будь-який вплив може привести до появи нових структур. Взаємодія з такими системами повинна відбуватися відповідно до нових стратегій. Системи, що саморозвиваються, характеризуються складністю, нерівноваженістю, принциповими незворотними процесами, взаємодія з ними людини супроводжується когнітивними складностями. При цьому сама людська дія не є чимось зовнішнім, а нібито включена в систему в якій проходять ідентифікації та диференціації. В процесі пізнання суб'єкт має справу з важкими інформаційними блоками, вирішення яких є складним і багатовекторним. Таким чином, перед людиною як перед суб'єктом пізнання постає проблема вибору певної лінії розвитку з багатьох можливостей еволюції системи. Загальних настанов дії суб'єкта при вивченні таких систем ще не існує, невідомо навіть, чи можуть вони існувати, оскільки дуже слабкого випадкового впливу достатньо, щоб визначити вибір системою альтернативного способу поведінки, а надалі наслідки цього вибору посилюються нелінійністю. Таким чином, модель суб'єкта наукового пізнання остаточно відходить від ціннісно-нейтральної настанови. Виявляється необхідність доповнення моделі суб'єкта пізнання ціннісно-нормативним горизонтом. Власне, при дослідженні людиномірних систем відсутність ціннісно-нормативного горизонту є недопустимою.

Ціннісно-нормативний горизонт суб'єкта найкраще, на наш погляд, можна пояснити за допомогою етичного саморозуміння одних осіб стосовно інших. Тільки та особистість, що знає, ким вона є й ким бажає бути до себе самої й інших, – може мати поняття індивідуальності, що вказує вихід за межі просто єдиничності. Це концепція самості особистості, що породжує ідентичність, не має дескриптивного змісту; вона має сенс лише гарантії, і тому адресат повністю охоплює цей зміст, як тільки він довідається, що інша особистість ручається за свою здатність бути самим собою. Це, у свою чергу, проявляється в ході й у безперервності більш-менш свідомо створюваного життя [6, с. 38].

Таким чином, можна з певною вірогідністю стверджувати, що соціальний суб'єкт пройшов трансформацію від суб'єкта, що пасивно відображає соціальну дійсність і лише фіксує події – до суб'єкта, який знаходить себе в конструктивній, творчій, свободній діяльності, усвідомлюючи соціальні ризики сучасного глобалізованого простору. Ідеальними рисами такого суб'єкта є самодостатність, націленість на креативну творчість, усвідомлення неможливості бути соціально діючою у якості виконавця чужої волі.

Список використаних джерел

1. Гегель. Энциклопедия философских наук. Т.3. Философия духа / Гегель: [Отв. ред. Е. П. Митковский; ред. коллегия: Б. М. Кедров и др.]. – М.: «Мысль», 1977. – 431 с.
2. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философия. Философия как строгая наука / Э. Гуссерль. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000. – 752 с.
3. Лукьянец В. С. Философия науки: тернистый путь в век глобализации / В. С. Лукьянец // Практична філософія. – 2001. – №2. – С.138–147.
4. Метафізична та постметафізична доба європейської гуманістики: зміна методологічних засад і світоглядних орієнтацій / [А. С. Андрос, В. Г. Табачковський, Г. І. Шалашенко та ін.]. – Колізії антропологічного розуму. – К.: ПАРАПАН, 2002. – 156 с.
5. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук: часть первая / М. Фуко: [пер. с фр. В. П. Визгин]. – С.–П., 1994. – 218 с.
6. Хаббермас Ю. Понятие индивидуальности / Ю. Хаббермас // Вопросы философии. – 1992. – №32. – С.28–41.
7. Хесле В. Генни философии Нового времени / В. Хесле. – М.: Наука, 1992. – 224 с.

References

1. Gegel. Entsyclopedia filosofskikh nauk. T.3. Filosofiya dukha / Gegel: [Otv. red. E. P. Mitkovskij; red. kollegiya: B. M. Kedrov i dr.]. – M.: «Mysl», 1977. – 431 s.
2. Gusserl E. Logicheskie issledovaniya. Kartezianskie razmyshleniya. Krizis evropejskikh nauk i trastsendentalnaya fenomenologiya. Krizis evropejskogo chelovechestva i filosofiya. Filosofiya kak strogaya nauka / E. Gusserl. – Mn.: Kharvest, M.: AST, 2000. – 752 s.
3. Lukyanets V. S. Filosofiya nauki: ternistyj pyt v vek globalizatsii / V. S. Lukyanets // Praktichna filosofiya. – 2001. – №2. – S.138–147.
4. Metafizychna ta postmetafizychna doba evropejskoi humanistyky: zmyna metodologichnykh zasad i svitoglyadnykh orientatsiy / [A. E. Andros, V. G. Tabachkovskij, G. I. Shalashenko ta in.]. – Kolizii antropologichnogo rozmyslu. – K.: PARAPAN, 2002. – 156 s.
5. Fuko M. Slova i veshhi. Arkheologiya humanitarnykh nauk: chast pervaya / M. Fuko: [per. s fr. V. P. Vizgin]. – S.–P., 1994. – 218 s.
6. Khabermas Ju. Ponyatie individualnosti / Ju. Khabermas // Voprosy filosofii. – 1992. – №32. – S.28–41.
7. Khesle V. Genii filosofii Novogo vremeni / V. Khesle. – M.: Nauka, 1992. – 224 s.

Timchenko O. P., Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of philosophy and culture Lviv University of Trade and Economics (Ukraine, Lviv), philosophy@lute.lviv.ua

Vimert I. I., lecturer, Mukachiv cooperative college of Economics and Trade (Ukraine, Mukachevo), philosophy@lute.lviv.ua

Yakym O. M., lecturer, Mukachiv cooperative college of Economics and Trade (Ukraine, Mukachevo), philosophy@lute.lviv.ua

Subject of social action phenomenon

The necessity of describing the subject of social action connected with the revealed shortcomings of the modern philosophers of the activity approach is substantiated. Such approach demonstrates the possibility of substituting a research object. So that, social activity is considered not as an act, but as a social event that is registered, classified, is statistically determined. The action of the crowd or the individual as a mass person is meaningfully identical to what can be determined by the statement «man acting», but «not thinking». Such an understanding of social action does not reveal meaning, which would be appropriate to the philosophical way of thinking. Thus, the methodological problem is manifested, since in the absence of the foundations of the thought social action, the spiritual reality selflessness, social philosophers have to admit the lack of a method of philosophy.

Keywords: subject, objet, social action, social event, creatively active subject.

УДК 303.82:140

Дьяковська Г. О.,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально–політичних і правових наук, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна, Слов'янськ), gileya.org.ua@gmail.com

Каширський М. І.,

магістр кафедри філософії, соціально–політичних і правових наук, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна, Слов'янськ), gileya.org.ua@gmail.com

Наративний модус людського існування

Досліджуються концептуальні засади наративу як модусу людського існування. Розкрито сутність наративу як складна процедура з вироблення сенсу, яка виступає умовою самоідентифікації та самовизначення. Автором показано, що аналіз наративу визначає його не тільки як самоопис суб'єкта, в якому акти розповідання про себе є фундаментальними для реальності суб'єктивного існування і не тільки як інструмент відображення зовнішнього світу, а як спосіб і умову конструювання сенсу. Автор пропонує поруч з аналізом змісту наративу розглядати в ньому форми презентації індивідуального і соціального досвіду.

Ключові слова: наратив, модус, дискурс, реальність, інтерпретація.

У якості проблемного поля філософський аналіз наративу як модусу людського існування являє собою актуальну і значущу дослідницьку проблему в умовах, коли процеси наративізації впливають на всі форми суспільної свідомості, що відображають і активно формують різні аспекти дійсності. Через це соціальна реальність надає можливості здійснення такого аналізу через з'ясування того, як наратив конституює не тільки соціальну дію, а й людину, яка здійснює цю дію.

Сучасна філософська традиція наголошує на тому, що стосунки людини з дійсністю мають тісний зв'язок, де людина або суб'єкт за допомогою мовних форм описує, пояснює, інтерпретує своє життя, бажання, поведінку і т.д. Зацікавлення наративом в гуманітарних науках виходить з того, що будь-яка форма розповіді є складовою частиною філософських, лінгвістичних, психологічних умов існування, створення певного сенсу. Завдяки цьому людина здатна знаходити і створювати смисли, якими наповнюється її життя, де за допомогою наративу остання не лише спостерігає складні контексти досвіду, а й інтерпретує його. Філософія зосереджена на можливостях досягнення людиною своєї ідентичності, використовуючи наратив як засіб самоідентифікації і досягнення соціальних цілей. Усвідомлюючи важливість цих моментів і важливість оповідей в людському житті, Ж. Адам і Ж. Женетт пояснюють стрімке зростання досліджень у сфері наратології.

Наративний модус людського існування полягає в тому, що вони (наративи) надають практикам сенсу і структурують людський досвід, будучи присутніми в тому, що робить людина або про що вона думає. На думку О. Духніч, суб'єкт конструє в просторі власну наративну ідентичність. В процесі нарації, психічна реальність суб'єкта і реальність тексту стають тотожними одне одному. Наратив – це розповідь, історія, яку склали люди для опису та організації свого досвіду і способу їх життя «...ми організуємо свій досвід і пам'ять людських подій, головним чином, у формі наративу – історій, міфів, причин робити або не робити щось і т.д.» – зазначає Дж. Брунер [3, с. 76].